

Acta Beregsasiensis

2010/2

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 2. kötet
Том ІХ, № 2
Volume IX, № 2

УДК 001(477.87)
ББК 72.4(4УКР-43АК)
А-19

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2010-es év első felének magyar, ukrán, angol és német nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelv- és irodalomtudomány, a történelem, pedagógia, biológia, gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakocz-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenye

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckófer János*

KORREKTÚRA: *G. Varcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Garanyi Béla*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-01-7

© A szerzők, 2010

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Történelem- és társadalomtudomány

BOCSKOR ANDREA: A Rzeczpospolita és korának képe az ukrainai történelemtankönyvekben	9
KOSZTYÓ GYULA: Kárpátaljai régészeti kutatások 1945–1991 között a kárpátaljai magyar sajtóban	29
VÁRADI NATÁLIA: 1956-os deportálások a Szovjetunióba (a KGB dokumentumai alapján)	39
BARÁTH JULIANNA: Thököly-iratok a Kárpátaljai Állami Levéltárban	57
BRAUN LÁSZLÓ: Kálvin János társadalmi és politikai nézetei	63
MAROSI ISTVÁN: Firczák Gyula (1836–1912) munkácsi püspök élete és munkásságának súlypontjai	75

Nyelv- és irodalomtudomány

GAZDAG VILMOS: A magyar nyelvjárásokra gyakorolt szláv hatások vizsgálata (Tudománytörténeti vázlat)	91
MIZSER LAJOS: Kis- és Nagybégány családnevei	99
SEBESTYÉN ZSOLT: Elpusztult falvak névmagyarázatai a történelmi Bereg megyéből ...	107
VÍGHNÉ SZABÓ MELINDA: Lexikalisch-semantische Untersuchung des Baltendeutschen mit dem Standarddeutschen	115
BRENZOVICS MARIANNA: Az erő tárgya és alkalmazója. Heidegger Antigoné-értelmezése	129

Oktatás, képzés, iskola

BOROS LÁSZLÓ: Állami és magángyűjtemények Kárpátalja területén 1877 és 1918 között	133
SZAMBOROVSKYKNÉ NAGY IBOLYA: Az iskolairányítás szakmai átalakítására tett próbálkozás a Szovjetunióban (1982–91)	139
ILONA HUSZTI–MÁRTA FÁBIÁN–ERZSÉBET BÁRÁNY: Fifth graders' receptive skills in English and Ukrainian	153

LECHNER ILONA: Spielerische Arbeitsformen im Fremdsprachunterricht Schlussfolgerungen einer empirischen Untersuchung	163
---	-----

Gazdaság, biológia

ТОВТ ЙОЖЕФ: Регіоналізм, як філософія входження в Європейський Союз через розбудову місцевого господарства та території.	175
DR. SZPÁSSZKY GÁBOR: A beruházások fejlődése Kárpátalja népgazdaságában	181
HADNAGY ISTVÁN: A megújuló energiaforrások felhasználásának lehetőségei és jelenlegi helyzetük Kárpátalján	187
MELYNCSOK ADRIENN: A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának (Corporate social responsibility) bemutatása és helye a mai gazdasági életben	195
PINTÉR ÁKOS: Az európai poszt szocialista országok légi személyközlekedésének jellemzői, közelmúltbeli változásai	205
GÉCSE MÁTYÁS: Alanyhasználat Ugocsa és Bereg megyék kajszi természetében	223
GORONDI TAMÁS–ILLÁR LÉNÁRD: A Borsa-folyó puhatestű faunájának vizsgálata a benei szakaszon	229

Könyvekről

SÉRA MAGDOLNA: Tannyelvválasztás a kisebbségi régiókban. Tájékoztató füzet szülőknek és pedagógusoknak	239
MOLNÁR ANITA: Az Üveghegyen innen. Anyanyelvváltozatok, identitás és magyar anyanyelvi nevelés	241
<i>Eseménynaptár</i>	244

BRENZOVICS MARIANNA*

Az erő tárgya és alkalmazója. Heidegger Antigoné-értelmezése

Rezümé Heidegger későbbi korszakában jelentős számú műértelmezést írt, ekkoriban a filozófiai stratégia helyett a műértelmezés jelentette számára az igazi hermeneutikát. Heidegger felfogásában a művészet és a gondolkodás kapcsolata a „valóságot” tárggyá lefokozott tudat elsőbbségének és az ebből származó emberi fölénynek a feladásával állítható újra helyre, ennek következtében léphet elő a létre tekintettel levő gondolkodás. Közismert a görög gondolkodás és Heidegger hermeneutikájának szoros kapcsolata. Görögség- és olvasmányélményéből származik az 1935-ös, *Bevezetés a metafizikába* című munkájából, Szophoklész *Antigoné* című drámájának közismert, az emberről szóló kórusrészletére vonatkozó értelmezése. Az itt következő ismeretemben ez utóbbit tekintem át.

Резюме У пізній період творчості Гейдеггера з-під його пера побачило світ багато праць, присвячених аналізу творів. У цей час справжня герменевтика для нього означала не філософську стратегію, а аналіз творів. Загальновідомий зв'язок між грецьким мисленням та герменевтикою Гейдеггера. З грецького мислення та задоволення від читання бере свої початки видання у 1935 р. «Вступ до метафізики», у якому автор звертається до відомої драми Софокла «Антигона» і розкриває той розділ хору, який стосується аналізу людини. У даній публікації проаналізовані вище окреслені проблеми.

Szophoklész ismert kardala Antigoné és Kreón találkozása előtt hangzik el. E rész közép-pontjában az ember áll, pontosabban az, ahogyan kibontakozik az ember léte:

*Sokféle furcsa dolog van, mégisincs semmi
Az embernél furcsább. Agálva sürgölődő
Kiszáll a habzó vizekre
délről fúvó viharában a télnek
és laviroz bércein
a bőszasadékú hullámoknak.
Az istenek legfenségebbikét, a Földet,
a töretlenül járadság nélkülit, kifárasztja ő,
feltörve őt évről évre,
ide-oda vonszoltatva lovakkal
az ekét.*

*Könnyedlebegésű raját is a madaraknak
körülhálózza ő és űzi
állatnépét a vadonnak
és a tengernek ott-honos forgóit
a fejét mindig valamin törő ember.
Ő hatalmat vesz csellel az állaton,
mely a hegyeken éjszakázik és járkál,
borzassörényű nyakát a lónak
és a soha nem kényszeredett bikát
a fával kerítve torkát
kényszeríti ő igába.*

*A szónak is zsvivajába
és szélsebes mindent értésébe
beletanult ő, bátorságába is
a városok felett uralkodásnak.*

* PhD; II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológiai Tanszék, docens.

*Azt is kifürkészte, miként szökje
nyílzáporát a fergetegnek, a durva fagyokénak is.*

*Mindenfelé szertevonulva útjain,
tapasztalatlanságában kiúttalan
a semmihez érkezik.*

*Az egyetlen szorongató, a halál
elől semmiféle szökés révén nem menekedhet,
még ha szerencsés a sýnylő kórságnak előtte is
ügyesen eloldalogni.*

*Fortélyos nagyon is, mivel nyugalmát
A tudásnak reménnyel játszva ki,
esik egyszer hitványságba
ugyan, derekasságra viszi megint máskor.
A földnek rendelése és az
istenek esküdött joga között vonul ő által.
Túlágálva a lakóhelyet, a lakóhely vesztese
ő, akinek mindig a nemlétező a létező
a vakmerőség kedvéért.*

*Ne legyen számomra tűzhely meghittje ő,
tudásom ne osztozzék vélekedésében annak,
aki mindezt viszi teljesedésbe.*

(V. Horváth Károly nyersfordítása)

A kardal elején olvasható a *to deinotaton* kulcskifejezés, amelynek a jelentése az ógörög–magyar szótár szerint félelmetes, megdöbbentő, ijesztő. Jelent csodálatos is, de Szophoklész nem ezt a jelentését használja. Heidegger az említett görög szót a német *Unheimliche* („legháborzongatóbban otthontalan”) kifejezéssel fordította. Az ember *to deinotaton* a kardal első mondata szerint, azaz a legmegdöbbentőbb a világ dolgai között.

Heidegger interpretációját a görög szó kibontásával kezdi. A *deinon* kettős jelentéssel rendelkezik. Az egyik általában a létezés döbbenetességére vonatkozik, amely félelemben tarthatja *erőfölényéből* kifolyólag a létezőket. A másik jelentés az erőt használóra vonatkozik, az emberre, aki egyedülálló módon, képes használni a *létezés erejét*, és megnyilvánítani azt. A szöveg azt mondja Heidegger szerint, hogy az ember azért a legdöbbenetesebb, mert életét nemcsak a szorongató erőfölény hatalmaskodásában éli, hanem azért is, mert ő maga is használja ezt az erőt, az ember léte, ebből következően, erőszakos. A létezés legyűri az embert, vagyis *deinon* a szó első értelmében, de az ember, aki önmagába gyűjti ezt az erőt és használja, *deinon* a második értelemben. A szöveg értelmezése tehát egy kulcsszó hermeneutikai kibontásával kezdődik, amely az interpretáció alaptémáját is adja, mely szerint: az ember túlágálja a létezést, de alulmarad a létezés alapvető erőfölénye miatt. Ez az alaptéma kétszer ismétlődik a kardalban. A második szakasz közepén még egyszer: „*Pantoporos aporos ep'ouden erchetai* („Mindenfelé szertevonulva útjain, tapasztalatlanságában kiúttalan a semmihez érkezik”). Azaz az őt is legyűró hatalom világában utakat tár fel, és mégis kivetődik minden otthonosból (*Unheimlich*), és a semmihez érkezik. Heidegger értelmezésének első fázisa a *hyspiolis apolis* vizsgálatával zárul. („Túlágálva a lakóhelyet, a lakóhely vesztese ő, akinek mindig a nemlétező a létező”) Az „ágálva” kifejezés már a kardal második mondatában megjelenik, utalva az ember az otthonosból kiálló, más utakat kereső természetére. A *polis* szokásos fordítása város, de

Heidegger szerint ez nem tartalmazza a görög kifejezés teljes jelentését. A *polis* a történelmi ittlétet jelenti, amelynek „hősei”, akik kiemelkednek a történelemből, a pap, a költő, az uralkodó stb, válnak polisz nélkülűvé, *apolisszá*, idegenné, mivel túlágálják, túlselekedik a *polisz*t.

A második értelmezési fázisban Heidegger azt veszi szemügyre, hogyan bontja ki a szöveg az ember létének alaptémáját az egyes versszakokban. Az első és a második versszak a természetet hatalmába kerítő emberről szól. Ezekben a szakaszokban az ember mint hatalmat gyakorló formálódik meg. Az első versszak a tengerre kiszálló, a földet feltörő, kifárasztó emberről szól. A tenger itt nemcsak földrajzi jelenség értelmében van jelen, hanem az a tér is, amelyben az ember elhagyja csendes vizeit, az otthonost, és az ismeretlenbe, a határtalanba lép ki. Heidegger megjegyzi, hogy a *korei* („kiszáll”) szónál, mely az otthonos elhagyását jelenti be, a *metrum* is csúszik, és a kiemelt szó mint oszlop áll a szöveg szerkezetében. Az ember a végtelen mélységbe is utat tör magának, amikor behatol a Földbe, és utóbbi hatalmát fáradtsággá, tevékenységgé változtatja. A második versszakban a létben otthonosan élő, folyton megújuló emberen kívüli létezők, a madarak, halak, lovak, bikák ember általi leigázásáról beszél. Az ember egyrészt kitör, kiszáll (tenger), másrészt befog, korlátoz (Föld, lovak, halak stb). A létező erőszaktétele tehát a hatalmassággal szembehelyezkedő cselekvés, amellyel betör a mindent átható és lebíró működésbe. Mindez a *deinon* előző értelmezése alapján egyúttal azt is jelenti, hogy az örökké nyughatatlan erőszaktétele az otthonosságból az otthontalanságba penderíti ki az embert. Ez a betörés a létező működése, amely éppannyira eredendő, mint amennyire a mindent lebíró működése az. A működés pedig harc, vita, szembehelyezkedés, vagyis polémosz.

A harmadik versszak témája a nyelv, megértés, leleményesség erői, melyek uralásával az ember történelmi lényé válhatott. Az előbbi erővel a szöveg szerint az ember csak látszólag rendelkezik, hiszen nem az ember találta fel a nyelvet stb., azaz mindazt, ami őt emberré teszi. A Szophoklész által használt szó, az *edidaxato* igazából nem azt jelenti, hogy az ember „feltalálta” a nyelvet, hanem hogy használni tudja a túlerőt, és abban képes megtalálni önmagát. Az ember cseles útjai egyrészt önmaga és a világ valamiféle megismeréséhez vezetnek, de a túlerő, mindig túlerő marad. Az ember teremtmény, nem teremtő. Saját útjainak foglya marad, és a halál zátonyra futtatja minden törekvését.

A következő versszak valamiféle összefoglalót ad, mely szerint az ember sorsa egy lényegi megismerő viszony a világhoz. A *machanoen* szó helyett Heidegger a *techné* kifejezést használja, amelyen a kéznél levőn túlra tekintés képességét érti. Az erő tárgya, az ember alkalmazza az őt legyűrő erőt, viszonyba lép vele elhagyva otthonát, és ezáltal egy köztes létebe kerül.

Heidegger ezek után arról ír, hogy az ember, aki a kardalban kibontott lényegiséggel rendelkezik, hova jut. Ez az út benne van a teljes drámában. Kreón perspektívájából nézve Antigoné tette extravagáns, zavarbaejtő, önkényes és e világ erkölcsi törvényei alapján megmagyarázhatatlan dolog. Kreónban a józan ész tiltakozik: „De a jó és az áruló nem részesülhet egyenlő elbánásban.” Antigoné válasza érthetetlennek tűnik: „Ki tudja, hogy a másik világban mi az igazságos?” Kreón felelete ésszerű: „De soha egy ellenség, ha meg is halt, nem lehet barát.” Antigoné válasza („szeretetre születtem, s nem gyűlöltre”) arról tanúskodik, hogy ő az egyetlen a drámában, aki az erkölcs, az érzés, az emberi törvények korlátozottsága fölé emelkedik, s valami abszolútnak engedelmessékedik. Végső szeretet, képtelen szeretet?

Antigoné és Kreón útja a pusztulás. Heidegger szerint a pusztulás itt átfogó értelmű: a lét erőfölénye elleni cselekedet pusztulásához vezet, de ugyanakkor ebben a résben, ami ekkor artikulálódik, az erőfölény, a világ megjelenik, miközben az ember, aki által feltárult, összeomlik így Heidegger.

IRODALOM

- Bacsó Béla (1989). A megértés művészete a művészet megértése. Budapest, Magvető Kiadó.
Bókay Antal (1997). Irodalomtudomány a modern és posztmodern korban. Budapest, Osiris Kiadó.
Martin Heidegger (1995). Bevezetés a metafizikába. Budapest, Ikon Kiadó.
Szophoklész: Antigóné.

A-19 Acta Beregsiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010 – 248 с.
ISBN 978-966-2595-01-7

«Acta Beregsiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за перше півріччя 2010 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

УДК 001(477.87)

ББК 72.4(4УКР-43АК)

Наукове видання

Acta Beregsiensis

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2010/2

Том ІХ, № 2

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*

ВЕРСТКА: *Гороній А.*

ОБКЛАДИНКА: *К&Р*

Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 14.04.2010. Підписано до друку 17.05.2010.

Папір офсетний. Формат 70x100/16.

Умовн. друк. арк. 19,9. Тираж 250. Зам. 428.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.